

Arkivverket
postmottak@arkivverket.no

Deres ref.:

Vår ref.: 92/23 SFE/LR

Dato: 30.11.2023

Høring Arkivverket – Bevaringsplan for samiske privatarkiv

Norges museumsforbund (NMF) takker for muligheten til å gi innspill på Arkivverkets utkast til «Bevaringsplan for samiske privatarkiver». Museumsforbundet er en uavhengig museumspolitisk og museumsfaglig interesseorganisasjon for museumspolitisk arbeid og faglig utvikling. NMF arbeider for å styrke museenes økonomi slik at de bedre kan fylle samfunnsrollen som viktige kunnskapsinstitusjoner og bærekraftige møteplasser i samfunnet. Formålet er blant annet å arbeide for å; være faglig møteplass for debatt, kompetanseheving og kunnskapsdeling, samarbeid mellom museene og relevante forsknings- og utdanningsmiljøer, nasjonalt og internasjonalt; bidra til å synliggjøre og styrke museenes samfunnsrolle; være pådriver og kunnskapsressurs i den offentlige debatten om museenes faglige og politiske interesser.

Museumsforbundet representerer hele bredden i museumsfeltet uavhengig av finansierings- og departementstilknytning, inkludert museene under Sametinget. Ett av fokusområdene i Museumsforbundets nye strategi er å: Bidra til at medlemsinstitusjonene arbeider aktivt med spørsmål knyttet til samene som urfolk og nasjonale minoriteter. Samisk museumslag (SML) er en fagseksjon under Museumsforbundets paraply. SML har som formål om å fremme samarbeid mellom museer og kulturverninstitusjoner i Norge som har samisk kulturhistorie eller kulturvern som del av sitt arbeidsområde.

Samarbeid om arbeid med samisk kultur og historie i museene i Norge er tydelig uttalte mål i Museumsmeldingen, Kunstnermeldingen i tillegg til at de er aktualisert i rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen som sentralt i det kommende arbeidet med forsoning. Museumsforbundet vil i høringsinnspillet først og fremst gi overordnede synspunkter og kommentarer, men også gi noen forslag til arkiv vi mener bør vurderes for bevaring.

Samarbeid og samhandling

Bevaringsplanen fremmer et tydelig mål om samarbeid mellom Arkivverket og museene under Sametinget og signaliserer behov for etablering av tettere nettverk innen arkiv samt økt samarbeid

med arkivinstitusjoner i ulike deler av landet for bevaring. Dette støtter Museumsforbundet. Mange museer har til dels betydelige samlinger med arkiv, hvorav flere er tett knyttet til samlingene av gjenstander, foto og audiovisuelt materiale. Samisk arkiv er en viktig samarbeidspart for museene under Sametinget, og videreutvikling av dette samarbeidet og styrking av arbeidet med arkiv i disse museene vil bli enda viktigere fremover.

Det er nødvendig å avklare forventninger og hindringer for samarbeid og samhandling. Sannhets- og forsoningskommisjonen avleverte i juni en rapport som avdekker at det er tillitsbrist på flere nivåer i samfunnet. Museumsforbundet ser at organiseringen av både museer og Samisk arkiv kan ha innvirkning på fremdriften for samhandlingen. I Finnmark er det bevart svært få arkiver som har overlevd nedbrenningen under andre verdenskrig. De arkivene som faktisk finnes, har derfor særlig verdi for de museene som har mottatt disse. Det må derfor legges til rette for at disse museene fortsatt kan ha gode bevaringsmuligheter i egne institusjoner.

Nasjonalbibliotekets digitalisering av kulturarv er også godt i gang med tilbud om digitalisering av arkiver, foto, film og lyd. Det kan være hensiktsmessig å drøfte samarbeid som kan bidra til at museene bedre kan nyttiggjøre seg av disse tjenestene, og får til en bedre bevaring og/eller digitalisering.

Museumsforbundet mener det er klokt at det i oppfølging av planarbeidet fremover vil inngå å se på hvordan ulike typer arkivmateriale og museumsmateriale utfyller hverandre i å sikre bevaring av samisk kulturarv. Det er helt nødvendig å se museumsgjenstander, arkiv biblioteks- og audiovisuelle samlinger samt tradisjonell kunnskap, gjennom ivaretagelse av immateriell kulturarv, i sammenheng. Dette er problemstillinger Museumsforbundet lenge har jobbet med, og vi setter pris på at behovet for å se dette i sammenheng er erkjent og så tydelig omtalt. Ikke minst fordi dette er særlig viktig for samisk kulturarv og ivaretagelse av og videreføring av duodji og tradisjonskunnskap knyttet til levesett og bruk av natur og ressurser.

Vi mener at det er positivt at planen tar utgangspunkt i et reelt samarbeid mellom museums- og arkivfeltet ettersom mange museum har privatarkiv. Her kan man dra nytte av hverandres kunnskap og utnytte materiale til beste for alle. Det kan legges opp til gode samarbeidsprosjekter, men Museumsforbundet mener at nedslagsfeltet for aktuelle aktører vil være større og gå ut over de nevnte museums-sidaene. Blant annet har flere museer med finansiering fra Kultur- og likestillingsdepartementet, Kunnskaps- og forskningsdepartementet samlinger av arkiv, foto og

film/lyd samt samiske gjenstander og tradisjonsmateriale som kan inngå i dette samarbeidet. God forvaltning av arkiv- og kulturarven i fremtiden ligger i denne type samhandling og samarbeid.

Digitalisering

Museumsforbundet mener at økt digitalisering samt fokus i Samisk arkiv på å samle inn digitalt skapte arkiver er viktig og nødvendig. Det har det generelt vært jobbet mindre med og Museumsforbundet ser frem til at det blir lagt inn som en sentral del av bevaringsplanen til Samisk Arkiv. Det er viktig for muligheten til å dele og formidle samisk kulturarv ut over institusjonene som har materialet i sine magasiner og til hele Sápmi.

Bevaringsplanens målsetting om økt bevaring og dokumentasjon av ulike språk over landegrensene i Sápmi er et viktig steg for å spre kunnskap om samisk språk og kulturarv. En styrking av det internasjonale, allsamiske og urfolksamarbeidet knyttet til samiske arkivspørsmål mener Museumsforbundet er særlig viktig i lys av de utfordringer vi ser er oppstått som et resultat av fornorskingspolitikken.

Særlig viktig vil det være å utarbeide veiledere for private (lag, foreninger, samvirke mm.) på hva som fremmer en god langtidsbevaringsstrategi. Kompetanseheving vil være nødvendig på flere områder. Det bør ha prioritet slik at gode rutiner og tiltak tas i bruk så snart som mulig. Tandanya Adelaide erklæringens røtter i folkeretten og støtte til forpliktelsene i FNs erklæring om urfolks rettigheter er viktig. Ikke minst vektleggingen av behovet for «fundamental trust and accountability». Museumsforbundet støtter understrekningen av at utviklingen av et bredt samisk arkivtilfang skal skje i forståelse med det samiske samfunnet med synlighet, informasjon og tillitsbygging som sentrale verdier.

Nuohthi-portalen et viktig redskap for repatriering ettersom materiale kan digitaliseres og tilgjengeliggjøres digitalt gjennom portalen uten at materialet flyttes fysisk. Flere arkiver med høy betydning og symbolverdi har ikke tidligere vært i det samiske samfunnets varetekt. Bevaringsplanen presenterer TK-labels, en måte hvor metadata og fremstilling av Tradisjonell Kunnskap kan merkes på en måte som formidler materiale på en korrekt måte. Disse «merkelappene» gir informasjon som viser til hvordan det spesifikke materialet kan og skal brukes, og Museumsforbundet ser gjerne at TK-Labels tas i bruk på samme måte som CC Creative Commons brukes til å regulere bruk og tilgjengelighet av samisk, og annet, materiale både i museer og arkiv. Det kan løse en del feil og mangler i sammenheng med tidligere feil bruk av begreper og kontekst samt henvisninger til samisk dokumentasjonsmateriale som ofte har skjedd i forbindelse med kommersiell bruk. Vi ser også det kan være etiske utfordringer knyttet til

spredning av foto og arkivmateriale med manglende tillatelser. TK-Labels vil i tillegg kunne være god hjelp for museer som ofte forvalter en stor andel samisk materiale i forhold til registrering og publisering. God og riktig bruk av TK-Labels forutsetter godt samarbeid mellom institusjonene som har materialet i sine magasiner/ansvaret for bevaring av materialet og institusjoner med mer kunnskap om hvordan dette inngår i samfunnet. TK-Labels er tatt i bruk til å rette opp feil og gjøre oppmerksom på krenkende fremstillinger av materiale tilknyttet urfolk, som samiske foto, film, joik og annen dokumentasjon. På denne måten kan ytterligere relevant og riktig informasjon og metadata tilføres materialet i en samisk kontekst. I denne sammenhengen kan det være verdt å nevne Samisk museumslags pågående arbeid med en veileder i fotoetikk. Her pekes det blant annet på utfordringer knyttet til registrering av samisk fotomateriale og hvordan museer kan forbedre måten de jobber med dette på.

Samisk arkiv skal gjennom en koordineringsrolle gis ansvar for etablering av relevante samarbeid, oppfølging og utvikling av bevaringsstrategien, initiativ til prosjekter som bygger opp om denne samt gjennomføring av tiltak for å sikre bevaring.

Rekkevidde og omfang

I bevaringsplanen fokuseres det på samarbeid mellom de ulike bevaringsinstitusjonene. Museumsforbundet mener det er positivt at det legges opp til at planen skal kunne brukes av alle bevaringsinstitusjoner i Norge. På den måten kan den være et grunnlag for videre dialog og samhandling mellom alle bevaringsinstitusjonene uavhengig om de har direkte samisk tilknytning. Museumsforbundet håper at Samisk arkiv raskt iverksetter planene om å etablere et eget nettverk for samhandling om bevaring av samiske arkiv og annen dokumentasjon siden bevaringsplanen slår fast at dette mangler. I tillegg mener Museumsforbundet at det er et godt initiativ å ville styrke samarbeid med det samiske sivilsamfunnet, ettersom mye av den levende immaterielle kulturarven befinner seg nettopp i sivilsamfunnet utenfor institusjonene.

Vegen videre – viktige tiltak

Samarbeid om digitalisering er en viktig satsing fremover. Samisk arkivs initiativ til nærmere samarbeid om dette med andre bevaringsinstitusjoner er viktig. Det er ikke minst viktig for mottak av digitalt skapt materiale som kan dokumentere aktører som ellers lett kan gå tapt. Dette stiller Museumsforbundet seg bak. Museumsforbundet mener at et grenseoverskridende samarbeid om etiske retningslinjer og juridisk vern av joik er en viktig prioritering. Vi ser at dette delvis støttes gjennom forslaget til statsbudsjett for 2024 der regjeringen foreslår midler til et forprosjekt for samisk språkutvikling og samiske lydarkiv i Sámi Arkiiva. Museumsforbundet vil minne om at også

folkemusikkarkivene arbeider med denne tematikken og vi vil anbefale at man etablerer dialog om dette for samkjøring av interesser og kunnskap for et godt resultat.

Samisk arkiv ønsker å ta en mer progressiv og helhetlig tilnærming til minoritetsarkiv. De ser for seg at man i det videre arbeidet skal kartlegge hull i arkivene og basert på disse funnene skal iverksette dokumentasjonsprosesser som kan belyse tema og arkiv som i dag mangler. Dette mener Museumsforbundet er en god tilnærming som kan bidra til en mer helhetlig dokumentasjon av samisk virksomhet samt styrke arbeidet med dokumentasjon for minoriteter. Dette må selvsagt gjøres i samforståelse og samtykke med de dette gjelder.

Flere aktører som foreslås inn i planen

Samiske spillutviklere foreslås å tas inn som aktører i planen, dette er en gruppe i vekst og det er viktig å ivareta prosesser og resultat av disse aktørenes arbeid.

-Miksapix Interactive – tanaelven Karasjok <https://www.miksapix.no/om.html>

-Minimedia AS (Kirsten Marit Olsen fra Kautokeino er en av de som utviklet det samiske dataspillet Sáivu).

Avsluttende kommentarer

Norges museumsforbund ser på planen som et første godt initiativ og en god start.

Bevaringsplanen bør etter vårt syn evalueres etter noen års arbeid og oppdateres med nye arkiv og ny kunnskap. Museumsforbundet bidrar gjerne i det videre arbeidet med sikring av samiske privatarkiv.

Med vennlig hilsen

Kristin Armstrong Oma
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.